

ББК 74.04 я9

М 69

*Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту вищої освіти
Національної академії педагогічних наук України
(протокол № 6/5-1 від 21 червня 2012 р.)*

Надольний І. Ф. – доктор філософських наук, професор;
Предборська І. М. – доктор філософських наук, професор;
Самчук З. Ф. – доктор філософських наук, старший науковий співробітник.

Рецензенти:

Михайлишин Г. Й.

М 69 · Світоглядні пріоритети освітньої сфери в контексті потреб суспільної модернізації: Монографія. / Г. Й. Михайлишин. – Івано-Франківськ: НАІР, 2012. – 374 с

ISBN 978-966-2716-07-8

У монографії зроблено теоретико-методологічний аналіз філософії освіти з позиції визначення пріоритетів розвитку освітньої сфери та аксіологічних інструментів функціонування освітнього процесу, вивчення ефективності освіти крізь призму факторіального аналізу та відзеркалення процесуально-змістовної цілісності освіти у конкретно-історичній та соціокультурній динаміці. Предметом особливої уваги постають субстанціалістська, функціоналістська та ціннісна парадигми системного пізнання суспільства. У науковій праці актуалізовано філософське розв'язання проблеми людини та її ролі у світі ціннісних орієнтацій та ідеалів, обґрунтовано світоглядні пріоритети освітньої сфери в контексті потреб суспільної модернізації.

Книга адресується науковцям, докторантам, аспірантам, магістрантам, викладачам і студентам гуманітарних спеціальностей.

УДК 37.013.73:37.014

ББК 74.04 я9

ISBN 978-966-2716-07-8

© Михайлишин Г.Й, 2012

ЗМІСТ

Вступ

4

Розділ 1. Філософія освіти як світоглядна основа
визначення пріоритетів розвитку освітньої сфери

21

Розділ 2. Цінності як інструмент функціонування освіти:
в пошуках конкретно-історичного оптимуму

72

Розділ 3. Теоретико-методологічний аналіз освіти

122

Розділ 4. Філософський аналіз культивування знання
і пізнання як функціонального імперативу освіти

175

Розділ 5. Людина в системі освітніх координат

227

Розділ 6. Світоглядні пріоритети ефективної освіти

269

Висновки

345

Література

360

Слід зауважити, що надання концепції людського (суспільного) капіталу гіпертрофованих регламентаційних повноважень містить чимало небезпек. Деякі з них переконливо висвітлює Е.Фромм: «Людина перетворилася на товар і розглядає своє життя як капітал, який треба вигідно інвестувати. Якщо вона в цьому досягла успіху, то життя її сповнене сенсу, якщо ні — вона невдаха. Її цінність визначається попитом, а не його людськими чеснотами, добротою, розумом, артистичними здібностями. Тому її самооцінка залежить від зовнішніх чинників, від думки інших і тому вона сама залежить від інших, відчувачи себе в безмежній близькості стада».³⁰⁵

Насправді ж суть справи полягає в тому, що «людина — не річ, а жива істота, яку можна зрозуміти лише в процесі її тривалого розвитку. У будь-якому мить свого життя вона ще не є тим, чим може стати і чим вона, цілком імовірно, згодом стане. Людині не можна дати таке визначення, як столу або годиннику, однак визначення цієї сутності не слід вважати повністю неможливою. Про людину можна сказати, що це не річ, а деякий життєвий процес. Найголовніший аспект у визначенні людини полягає в тому, що її мислення може поширюватися за межі її потреб. Для людини мислення — не те, що для тварин: це не лише засіб досягнення бажаних благ, а й спосіб реалізації свого буття у світі. Людина володіє не лише наочним мисленням на кшталт тварини, а й розумом, за допомогою якого вона опановує істину».³⁰⁶

З цієї тезою виразно кореспондується концептуалізований вердикт П.Гуревича: «Людина — це не те, чим вона є, а те, чим може стати. Тому філософська антропологія покликана осмислити вектори можливих перетворень, виявити вселюдське в тому вигляді, в якому воно формується в процесі історичної динаміки, закріпивши в людині те, що внутрішньо органічно для неї, що притаманне їй».³⁰⁷

На початку 80-х років минулого століття О.Зінов'єв сформулював «закон політичної регенерації», сутність якого полягає в наступному: ґрунтовність модернізаційних реформ суспільства залежить від глибини змін, котрих зазнає якісний (світоглядний, аксіологічний, телеологічний, вольовий і т.ін.) форми правлячої еліти. Ще один істотний аспект полягає в наступному: «Виявлення фундаментальних змін в структурі цивілізаційного розвитку дозволяє окреслити контури нової гуманістичної — культур-центричної — парадигми освіти, яка фіксує зміни освітнього ідеалу і змісту освіти кінця ХХ століття. Першість «гуманітарного розуму в сфері освіти забезпечується не лише висуванням до центру духовних пошуків гуманістичної перспективи, а й певним вичерпанням постанов класичної парадигми освіти і, відповідно, освітнього потенціалу «природничо-наукового» розуму».³⁰⁸

³⁰⁵ Фромм Е. Догма о Христе / Фромм Е. Психоналіз и этика. — М.: Республика, 1993. — С.193.

³⁰⁶ Фромм Е. О любви к жизни / Фромм Е. Психоналіз и этика. — М., 1993. — С.191.

³⁰⁷ Гуревич П.С. Человек в авантюре саморазвития // Фромм Е. Психоналіз и этика. М.: Республика, 1993. — С.7.

³⁰⁸ Морозов С.О. Філософські засади нової парадигми освіти // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Збірник наукових праць Рівне, 2008. — Вип. 2 (42). — Частина 2. — С.102.

Розділ 6. Світоглядні пріоритети ефективної освіти

Ієрархізація світоглядних пріоритетів ефективної освіти обумовлена об'єктивним труднощами, адже доводиться зважувати потенціал не лише нитомо освітніх ресурсів, а й зовнішній щодо безпосередньо освіти контекст — суспільний, цивілізаційний, глобальний тощо. Кожен з цих факторів висуває власні вимоги до категорії ефективна освіта, які інколи істотно суперечать пріоритетам інших чинників. Крім того, всі детермінанти підпадають під дію принципу розвитку, а це означає, що їхні пріоритети і пріоритетності з часом змінюють істотних змін.

Щоправда, існують деякі транчасові інваріанти. Зокрема, ключова стратегема функціонування ефективного суспільства є гранично чіткою: людина — основна мета життєдіяльності соціуму. Будь-які інші фактори суспільного цілокладання не в змозі поставити під сумнів цей постулат; вони повинні бути лише складовою частиною основної мети або засобом, інструментом її досягнення. Кожен аспект життя соціуму доцільно пропускати крізь призму зякранувану ієрархію суспільних пріоритетів, яка не залишить ніякого структурізму у суспільно невіднозначних рішеннях.

В.Кремень чітко визначив цілокладальні орієнтири: «Мета полягає в тому, щоб кожна молода людина, яка здатна і бажає здобути високу фахову підготовку, могла б її це зробити».³⁰⁹ Не випадково Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті освіта визначена стратегічною основою розвитку особистості, суспільства, нації і держави. Досягнення освітою в Україні рівня освіти розвинених країн світу можливе шляхом реформування її концептуальних, структурних і організаційних засад, систематичного аналізу результатів діяльності ВНЗ, визначення пріоритетів щодо подальшої її трансформації на найближчий час і перспективу. Особливу роль відіграє структурна досконалість мережі ВНЗ, побудованої з урахуванням географічної, етнічної та соціально-економічної ситуації, інфраструктури виробничої та невиробничої сфер держави, потреб ринку праці.

Глобалізаційний контекст актуалізує вміння використовувати переваги національної системи освіти: «Сильною українська освіта завжди була й залишатиметься по сьогодні своєю методичною забезпеченістю. Таких детальних, структурально опрацьованих методик викладання того чи іншого предмету, проведення лабораторних робіт, переддипломної чи педагогічної практики, розшування засобів навчання, немає в жодній зарубіжній країні. Запозичення чужих методик — одне із завдань зарубіжних вузів-партнерів, з метою збагачення якого вони йдуть на співпрацю з українськими університетами».³¹⁰

³⁰⁹ Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В.Г.Кремень. — Львів, К.: Т-во «Знання» України 2010. — С.391.

³¹⁰ Ігорський Л., Андрущенко В. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти. — «Всвіт Лесю», 2008. — С.198.